

At være noget for nogen
Kommunikation og tilblivelse i relationel velfærd

Jacob Storch, PhD

Udkast 2026

“Alle vil jo bare være noget for nogen”¹

Med denne enkle linje sætter sangerinden Pauline ord på en erfaring, der både er umiddelbart genkendelig og eksistentielt grundlæggende. I sangen kredser hun om længslen efter at høre til, at blive set – at “være der, hvor nogen ser én” – og ikke mindst frykten for det modsatte: ikke at gøre en forskel i andres liv.

At være noget for nogen er imidlertid ikke blot et følelsesmæssigt ønske. Det er en betingelse for at kunne erfare sig selv som deltager i verden. Når sangens jeg insisterer på betydningen af at blive mødt og gjort gældende i andres blik, peger det samtidig på en grundlæggende indsigt: at menneskelig tilblivelse altid allerede er relationel.

I en relationel forståelse af mennesket opstår betydning ikke i individet alene, men i de forbindelser, vi indgår i. At blive set, hørt og taget alvorligt er derfor ikke blot et spørgsmål om trivsel, men om eksistens. Vi bliver til som nogen gennem at være noget for nogen – og risikerer at miste fodfæste, når denne erfaring udebliver.

Denne artikel tager afsæt i en relationel forståelse af velfærd og retter blikket mod mikroniveauet i det socialfaglige arbejde: mødet mellem professionelle og borgere. Hvor en række bidrag inden for relationel velfærd har haft fokus på myndighed, organisering og tværgående samarbejde, undersøger denne artikel, hvordan velfærd konkret skabes – eller forhindres – i den måde, vi taler, handler og relaterer os til hinanden på.

¹ Artiklen gør brug af interviews med borgere, der alle har erfaringer fra psykiatrien. I artiklen omtalen de som borgere uden yderligere præcisering. Samtalerne er blevet optaget på video til brug i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng.

Artiklen introducerer en model for det relationelle kommunikationsrum, inspireret af Karl Tomms arbejde med interventive positioner, og videreudviklet til en bredere socialfaglig kontekst. Modellen synliggør, hvordan professionel kommunikation altid indebærer valg, der enten kan reducere eller udvide borgernes handlemuligheder, og som kan være mere eller mindre åbne i deres intentioner.

Gennem analyse af kvalitative interviews med borgere med psykiske udfordringer og mangeårig tilknytning til velfærdssystemet undersøger artiklen, hvordan forskellige former for kommunikation opleves, og hvilke konsekvenser de har for borgernes mulighed for at erfare sig selv som deltagere i eget liv.

Artiklens ambition er ikke at foreskrive én rigtig måde at handle på, men at udvikle en øget kommunikativ og reflektiv bevidsthed i praksis. Med inspiration fra socialkonstruktionisme, systemisk praksis og pragmatisk filosofi argumenteres der for en bevægelse mod mere åbne, transparente og samskabende former for praksis – som betingelse for, at mennesker kan erfare sig selv som netop 'noget for nogen'.

Fra co-creation til relationel velfærd – en positionering

Relationel velfærd skal forstås som en del af en bredere bevægelse i udviklingen af velfærdsstaten, hvor fokus forskydes fra levering af ydelser til skabelse af værdi i relationer (Hornstrup og Storch, 2025). Internationalt ses denne bevægelse blandt andet i udviklingen fra New Public Management til New Public Governance, hvor samskabelse og co-creation bliver centrale principper for offentlig værdiskabelse (Pestoff, 2019; Torfing et al., 2019).

I denne tradition betones det, at velfærd ikke kan "leveres" som en service, men opstår i mødet mellem mennesker. Som det formuleres

af Osborne m.fl. (2016), skabes værdien af offentlige services i "the nexus of interactions" mellem borgere, professionelle og andre aktører. Dette markerer et grundlæggende skifte fra en forestilling om borgeren som modtager til en forståelse af borgeren som aktiv deltager i skabelsen af eget liv og fælles velfærd.

Relationel velfærd kan ses som en videreudvikling og radikalisering af denne tænkning. Hvor co-creation ofte fastholder et fokus på processer og deltagelse, flytter relationel velfærd opmærksomheden til kvaliteten af de relationer, hvorigennem velfærd bliver til. Her bliver relationer ikke blot et middel, men selve fundamentet for velfærd.

Hilary Cottam er blandt de centrale stemmer i denne bevægelse. Hun peger på, at velfærdsstatens fremtid afhænger af vores evne til at gentænke relationerne mellem mennesker og institutioner. I hendes arbejde understreges det, at deltagelse ikke må forstås som noget ekstraordinært, men som noget, der skal være "easy, intuitive and natural" (Cottam, 2018, s. 46). Dermed vender hun tingene rundt – vi starter med relationerne, som noget naturligt og så må systemet komme i anden række.

I en nordisk kontekst har Ottar Ness og Dina von Heimbürg været centrale i udviklingen af begrebet relationel velfærd. De beskriver relationel velfærd som: "Relational welfare is a human centred and collaborative approach premised on human rights, social justice and societal sustainable development" (Ness & Heimbürg, 2020, s. 36).

Denne definition tydeliggør, at relationel velfærd ikke blot handler om bedre samarbejde, men om en grundlæggende normativ orientering mod social retfærdighed, deltagelse og menneskelig værdighed.

Samtidig understreger Ness og Heimbürg, at velfærd må forstås som noget, vi skaber sammen: "Relational welfare means that welfare is a resource that people co-create together, where personal and collective relationships and environments are placed at the centre of development" (Ness & Heimbürg, 2020, s. 36).

Denne pointe forbinder relationel velfærd direkte til den bredere internationale dagsorden om co-creation af public value, men med en tydelig relationel drejning: Det er ikke deltagelsen i sig selv, der er afgørende, men hvordan vi er sammen, når vi deltager.

Relationel velfærd hviler dermed på en dobbelt bevægelse. På den ene side en bevægelse væk fra et individorienteret og mangelfokuseret perspektiv, hvor borgeren forstås som problembærer. På den anden side en bevægelse væk fra et systemorienteret perspektiv, hvor løsninger tænkes som standardiserede ydelser. I stedet træder et relationelt perspektiv frem, hvor menneskers livsudfoldelse forstås som uløseligt forbundet med deres relationer og deltagelse i fællesskaber (Gergen, 2009).

Denne forståelse er tæt knyttet til begrebet *mattering* – oplevelsen af både at være betydningsfuld for andre og selv bidrage med værdi. Som Prilleltensky (2020) fremhæver, er netop denne dobbelte erfaring central for menneskers trivsel og deltagelse i samfundet. Relationel velfærd kan således ses som en praksis, der søger at skabe betingelser for, at mennesker kan erfare sig selv som netop "noget for nogen".

Set i denne kontekst bliver relationel velfærd ikke blot en ny metode eller tilgang, men et paradigmeskifte i forståelsen af velfærd. Hvor velfærd tidligere blev italesat og styret via ydelser og effektivitet, peger relationel velfærd på, at kvaliteten af relationer, deltagelse og fællesskaber er afgørende for, om mennesker kan leve liv, de har grund til at værdsætte.

Relationel velfærd kan derfor i en teoretisk ramme forstås som en syntese mellem socialkonstruktionistisk tænkning, systemisk praksis og nyere bevægelser inden for public value og co-creation. Den insisterer på, at velfærd ikke er noget, vi har – men noget, vi gør sammen.

Fra mangelsprog til relationel praksis

En barriere for udviklingen af relationel velfærd er det sprog, vi bruger om mennesker og deres livssituationer. I store dele af velfærdspraksis er der historisk udviklet et mangelsprog (Storch og Hornstrup, 2018), hvor borgere primært beskrives gennem det, de ikke kan, det de mangler, eller de problemer, de repræsenterer.

Dette sprog er ikke neutralt. Det er med til at forme både vores forståelser, vores handlinger og de relationer, vi indgår i. Som socialkonstruktionismen peger på, er beskrivelser ikke blot afspejlinger af virkeligheden – de er med til at skabe den (Gergen, 2009). Når vi gentagne gange beskriver mennesker gennem deres mangler, risikerer vi at fastholde dem i bestemte positioner og identiteter.

Denne pointe kan radikaliseres med Richard Rortys forståelse af forholdet mellem sprog og menneskelig tilblivelse. Rorty skriver: "the human self is created by the use of a vocabulary, rather than being adequately or inadequately expressed in a vocabulary" (Rorty, 1989, s. 7).

Med dette perspektiv bliver sproget ikke blot et redskab til at beskrive, hvem vi er – det bliver selve betingelsen for, hvordan vi kan blive til som nogen. Hvis det sprog, vi stiller til rådighed i velfærdspraksis, overvejende er præget af underskud, diagnose og mangel, er det også inden for denne sproglige horisont, mennesker får mulighed for at forstå sig selv. Som det fremgår i arbejdet med relationel velfærd, er der en vedvarende risiko for, at borgeren mødes gennem kategorier og generaliserede forståelser, der fastholder bestemte identiteter frem for at åbne nye muligheder.

Rorty formulerer det endnu skarpere, når han skriver:

"To create one's mind is to create one's own language" (Rorty, 1989, s. 27).

Dermed bliver det tydeligt, at arbejdet med sprog i socialfaglig praksis ikke blot handler om kommunikation, men om menneskers mulighed for selvskabelse. Når borgere mister troen på deres eget sprog – eller kun mødes gennem et sprog, der reducerer deres handlemuligheder – risikerer de samtidig at miste adgangen til alternative måder at forstå sig selv på.

Dette bliver tydeligt, når man lytter til borgeres egne erfaringer med mødet med velfærdssystemet:

“Det er rigtig vigtigt, at man fokuserer på det, der virker, og anerkender de udfordringer, der er – uanset hvad de består i. Jeg har nogle gange oplevet at få at vide: ‘Det her kan du ikke.’ Når det bliver sagt af en ekspert, så begynder man jo at tro på det. Det bliver som en sandhed, og man bliver på en eller anden måde trukket ned og gjort mindre.

For mig giver det langt mere mening, hvis man i stedet har fokus på ressourcerne og mulighederne. På det, jeg faktisk kan – og det, der kan udvikles. Det skaber noget andet. Noget mere positivt og mere bevægeligt.

Man kan godt sige: ‘Lige nu er vi på vej ned ad en vej, hvor det her ikke lykkes.’ Men det vigtige er så at spørge: Hvordan skifter vi retning? Hvordan finder vi en ny vej?

Det handler om, at systemet – uanset om det er hospital, psykiatri, region eller kommune – arbejder sammen om at støtte mig som menneske i at gå den vej, jeg gerne vil.”

Borgerens beskrivelse illustrerer med stor tydelighed, hvordan sproget ikke blot beskriver muligheder – det former dem. Når autoritative stemmer definerer, hvad der ikke er muligt, kan disse udsagn få karakter af sandheder, som indlejres i borgerens selvforståelse og dermed begrænser handlemulighederne.

Omvendt peger citatet også på potentialet i et andet sprog: et sprog, der retter opmærksomheden mod ressourcer, retning og muligheder.

Et sprog, der ikke benægter udfordringer, men som samtidig insisterer på bevægelse og udvikling.

I den traditionelle velfærdsmodel forstærkes denne underskudslogik gennem systemets organisering. Adgang til ydelser er ofte betinget af, at borgeren kan dokumentere behov, funktionsnedsættelser eller problemer. Dermed opstår en situation, hvor det bliver rationelt – både for borger og system – at fokusere på det, der ikke fungerer (Storch og Ness, 2016).

Konsekvensen er ikke blot en bestemt måde at tale på, men en bestemt måde at mødes på. Relationer organiseres omkring problemidentifikation og løsning frem for fælles udforskning af muligheder. Borgeren positioneres let som problembærer, og den professionelle som problemløser.

Det er netop her, den relationelle drejning bliver vigtig. Hvis vi tager Rortys pointe alvorligt, bliver det en professionsetisk opgave at bidrage til udviklingen af et sprog, der åbner frem for at lukke. Et sprog, hvor mennesker ikke reduceres til deres problemer, men gives mulighed for at formulere sig selv på nye måder.

Karl Tomm peger i forlængelse heraf på, hvordan bestemte former for spørgsmål kan være med til at åbne sådanne sproglige muligheder. Refleksive spørgsmål kan invitere mennesker til at skabe nye forbindelser i deres forståelse og dermed "open up new possibilities for self-healing" (Tomm, 1987).

I praksis betyder det et skifte fra et deficit-perspektiv til et ressource- og relationsperspektiv. I stedet for at spørge: "Hvad er der galt?", bliver det centrale spørgsmål: "Hvad er vigtigt for dig – og hvordan kan vi skabe det sammen?" Dette indebærer en bevægelse mod et sprog, hvor håb, muligheder og intentioner får plads, og hvor mennesker mødes som handlende og bidragende aktører i eget liv.

At bevæge sig fra mangelsprog til relationel praksis er derfor ikke blot et spørgsmål om at ændre ord – men om at ændre de betingelser, hvorigennem mennesker kan blive til som nogen.

Kommunikation som intervention – Karl Tomm

Hvis sproget er med til at skabe de muligheder, mennesker har for at forstå sig selv og handle i deres liv, bliver det vigtigt, hvordan vi konkret taler sammen i velfærdspraksis. Her tilbyder Karl Tomm et centralt praksisperspektiv ved at betragte kommunikation som intervention.

Tomm understreger, at spørgsmål ikke er neutrale redskaber til informationsindsamling, men aktive bidrag til at forme den virkelighed, der udfoldes i samtalen: "Questions are not neutral; they influence the systems they are directed toward" (Tomm, 1987, s. 5).

Dermed bliver det tydeligt, at enhver professionel samtale allerede er en intervention. Spørgsmål kan lukke, afgrænse og fastholde bestemte forståelser – men de kan også åbne, nuancere og skabe bevægelse. Kommunikation bliver således ikke blot et middel til at afdække problemer, men en aktiv del af den proces, hvorigennem problemer og muligheder skabes og forhandles.

Som Tomm selv senere udvikler det, kan hele samtalen forstås som en kontinuerlig række af interventioner, hvor alt, hvad vi siger – og undlader at sige – får betydning for, hvad der kan opstå. Det betyder, at vi ikke kan undgå at påvirke den anden; spørgsmålet er, hvordan vi gør det, og med hvilke konsekvenser.

I en traditionel problemorienteret praksis vil spørgsmål ofte tage udgangspunkt i en lineær logik, hvor fokus er rettet mod årsag, fejl og afvigelse. Denne form for spørgsmål kan være nødvendige i visse sammenhænge, men de risikerer samtidig at stabilisere en forståelse

af borgeren som problembærer. Tomm peger derfor på behovet for en mere differentieret tilgang til spørgsmålstyper og deres effekter.

I sin klassiske typologi skelner Tomm mellem lineære, cirkulære, strategiske og refleksive spørgsmål. Særligt de refleksive spørgsmål bliver vigtige i en relationel praksis, fordi de åbner nye arenaer for forståelser og handlemuligheder:

“Reflexive questions are intended to influence the system in ways that promote new possibilities for self-healing” (Tomm, 1987, s. 6).

Det afgørende her er ikke spørgsmålets form alene, men den intention, der ligger bag. Refleksive spørgsmål inviterer til udforskning frem for afklaring, til bevægelse frem for fastholdelse. De retter opmærksomheden mod variationer, relationer, intentioner og håb – og skaber dermed et andet rum for deltagelse.

Dette perspektiv peger direkte ind i et grundlæggende etisk spørgsmål: Hvad er det for en verden, vi er med til at skabe gennem vores måde at tale og handle på?

Hos Løgstrup formuleres dette som en relationel fordring: “Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at holde noget af dets liv i sin hånd” (Løgstrup, 1956, s. 25). Set i dette lys bliver kommunikationen ikke blot et fagligt anliggende, men et etisk ansvar. Den måde, vi spørger og taler på, er med til at forme den andens mulighed for at træde frem som sig selv.

Rorty udfordrer imidlertid forestillingen om, at dette ansvar kan forankres i universelle principper. I stedet foreslår han et opgør med idéen om viden og moral som repræsentation af en objektiv virkelighed: “To treat beliefs not as representations but as habits of action, and words not as representations but as tools...” (Rorty, 1997, p. xxv).

Når ord forstås som redskaber frem for spejle af virkeligheden, bliver etik ikke et spørgsmål om at finde det rigtige princip, men om at anvende sproget på måder, der skaber bedre muligheder for mennesker.

Derfor bliver det centrale etiske spørgsmål ikke, hvad der er sandt eller korrekt, men: "Are our ways of describing things... as good as possible? Or can we do better? Can our future be made better than our present?" (Rorty, 1991, s. 72).

Etik bliver her et praktisk og fremadrettet anliggende: Hvordan kan vores måder at beskrive, forstå og handle på bidrage til at skabe bedre livsbetingelser?

I denne optik er moralsk udvikling heller ikke et spørgsmål om at blive mere rationel eller principfast, men om at udvide vores sensitivitet: "...moral progress is... a matter of increasing sensitivity, increasing responsiveness to the needs of a larger and larger variety of people and things" (Rorty, 1997, s. 81).

Dermed bliver etik tæt forbundet med relationel praksis. Det handler om, hvordan vi gennem vores opmærksomhed, sprog og handlinger bliver i stand til at inkludere flere perspektiver, flere erfaringer og flere måder at være menneske på.

Denne forståelse fordybes yderligere hos Shotter, som retter opmærksomheden mod det, der sker før refleksionen – i selve den levede, relationelle praksis. Her er det ikke blot vores ord eller intentioner, der er i spil, men den måde vi deltager i situationen på som hele mennesker.

Han peger på, at vores handlinger udspringer af en før-refleksiv rettethed mod verden: "the pre-reflective volition... the wilful efforts we put into organizing expressive acts in the world"

Samtidig understreger han, at disse udtryk udfolder sig i tid og relation – og netop i denne bevægelse får de deres betydning: “...our expressive acts in their temporal contouring... can exert an influence on the others around us, thus to shape not only their actions but their very way of being in the world” (Shotter, 2006, s. 2). Det vigtige skelnen her er, at vi ikke blot påvirker hinanden gennem kommunikation. Vi deltager i processer, hvor hinandens måder at være i verden på formes og forandres.

Med Shotter bliver det tydeligt, at relationel praksis ikke kun handler om, hvad vi siger, men om hvordan vi er til stede i den relationelle, responsive proces. Vores tone, timing, opmærksomhed og måde at svare på indgår i en løbende koordination med den anden.

Dette kan forstås som en relationel responsivitet – en sensitivitet over for, hvad der er ved at tage form i situationen, og hvordan vores næste handling kan understøtte eller lukke denne bevægelse. I dette perspektiv bliver det utilstrækkeligt at tale om kommunikation som noget, der overføres mellem mennesker. I stedet må vi forstå samtalen som et fælles skabelsesrum, hvor noget endnu ikke fastlagt kan opstå.

Det betyder også, at vores ansvar som professionelle skærpes yderligere. Vi er ikke blot med til at påvirke borgerens forståelser eller handlinger – vi er med til at skabe de sociale rum, hvor bestemte former for liv og identitet kan blive mulige.

Netop her tilbyder den systemiske tradition en praksisnær etik. Cecchin peger på nysgerrighed og neutralitet – forstået som en vedvarende uærbødighed over for egne hypoteser – som centrale principper i arbejdet med mennesker. Det handler ikke om at være værdineutral, men om at undgå at fastlåse andre i vores egne forklaringer.

Tomm (1987) udvider dette med begrebet strategizing – en løbende refleksion over, hvordan vores handlinger og spørgsmål påvirker den

anden. Dermed bliver den professionelle praksis en kontinuerlig etisk overvejelse: Hvilke muligheder åbner jeg – og hvilke lukker jeg? I en relationel velfærdspraksis indebærer dette et skifte fra at bruge spørgsmål til at diagnosticere og afgrænse problemer til at bruge spørgsmål som en måde at åbne muligheder på. Fokus flyttes fra at finde det rigtige svar til at skabe bevægelse i samtalen – fra at fastlægge identiteter til at udforske dem.

Kommunikation bliver dermed et etisk anliggende: en praksis, hvor vi gennem vores sproglige handlinger og vores måde at være til stede på enten bidrager til at indsnævre eller udvide menneskers handlemuligheder og råderum – og dermed til at skabe de sociale verdener, vi selv bliver en del af.

To dimensioner i professionel kommunikation: råderum og intention

Hvis kommunikation forstås som intervention, og hvis denne intervention samtidig er et etisk anliggende, opstår der et behov for et begrebsligt greb, der kan hjælpe professionelle med at iagttage og reflektere over deres egen praksis.

Med inspiration fra Karl Tomms arbejde med kommunikation som intervention præsenteres her en model, der organiserer professionel kommunikation langs to grundlæggende dimensioner: **råderum** og **intentionens åbenhed**. Modellen er ikke udviklet som en fast metodik, men som et refleksionsredskab, der kan anvendes bredt i socialfaglig praksis til at få øje på, hvordan kommunikative handlinger former relationer og handlemuligheder.

Den første dimension vedrører **råderum** – det vil sige, i hvilken grad kommunikationen bidrager til at åbne eller lukke for borgerens muligheder for at handle, vælge og deltage. I den ene ende af dimensionen finder vi kommunikation, der **reducerer handlemuligheder og indsnævrer råderummet**. Her fremstår

retninger ofte som givne, og borgerens rolle bliver i højere grad at tilpasse sig allerede definerede løsninger.

Flere af borgernes beskrivelser peger på, hvordan sådanne situationer kan opleves. Som borgeren fra tidligere formulerede det:

“Jeg har nogle gange oplevet at få at vide: ‘Det her kan du ikke.’ Når det bliver sagt af en ekspert, så begynder man jo at tro på det. Det bliver som en sandhed, og man bliver på en eller anden måde trukket ned og gjort mindre.”

I den modsatte ende af dimensionen finder vi kommunikation, der **udvider handlemuligheder og øger råderummet**. Her bliver samtalen et sted, hvor nye perspektiver kan opstå, og hvor borgerens erfaringer, ønsker og vurderinger får betydning for den retning, der udvikler sig.

Som borgeren beskriver det:

“For mig giver det langt mere mening, hvis man i stedet har fokus på ressourcerne og mulighederne. På det, jeg faktisk kan – og det, der kan udvikles. Det skaber noget andet. Noget mere positivt og mere bevægeligt.”

Råderum handler dermed ikke blot om formelle valgmuligheder, men om de reelle betingelser for at kunne træde frem som handlende i eget liv. Dimensionen peger på, hvordan kommunikationen enten kan stabilisere eller forandre disse betingelser.

Den anden dimension vedrører **intentionens åbenhed** – det vil sige, i hvilken grad den professionelle gør sine bevæggrunde, vurderinger og formål tydelige og tilgængelige i samtalen. I den ene ende finder vi kommunikation præget af **lukket**, hvor intentioner forbliver implicitte eller uforhandlede. Her kan beslutninger og retninger fremstå som noget, der “bare er sådan”, uden at deres grundlag bliver synligt.

Dette kan blandt andet komme til udtryk i oplevelsen af at være genstand for beslutninger, man ikke forstår eller kan genkende sig selv i. Som en borger beskriver det:

"Det er ikke bare et møde, hvor der allerede er taget beslutninger på forhånd – beslutninger, som kan have store konsekvenser for ens liv."

I den modsatte ende finder vi kommunikation præget af **åbenhed om intentioner**, hvor den professionelle bringer sine overvejelser frem i dialogen og gør dem til genstand for fælles undersøgelse. Her bliver det muligt at tale om, hvorfor bestemte handlinger foreslås, hvilke hensyn der er i spil, og hvordan forskellige perspektiver kan bringes i relation til hinanden.

Denne form for åbenhed kan skabe en oplevelse af deltagelse og ligeværd. Som det formuleres af en borger:

"I et ligeværdigt rum ved man, hvorfor man er der. Man er der for at blive hørt. For at tale sammen. For at skabe dialog."

Intentionens åbenhed handler dermed ikke om at give afkald på faglighed eller retning, men om at gøre disse synlige og forhandlingsbare. Det er en bevægelse fra skjult styring til transparent deltagelse.

Set i sammenhæng danner disse to dimensioner et spændingsfelt, hvor professionel kommunikation altid finder sted. Enhver ytring, ethvert spørgsmål og enhver beslutning vil – mere eller mindre tydeligt – placere sig i forhold til både råderum og intentionens åbenhed.

Modellen tilbyder dermed ikke en vurdering af rigtige og forkerte handlinger, men et sprog til at undersøge, hvordan forskellige former for kommunikation former relationer og positioner i praksis. Den gør det muligt at stille spørgsmål som: Udvider eller indsnævrer denne

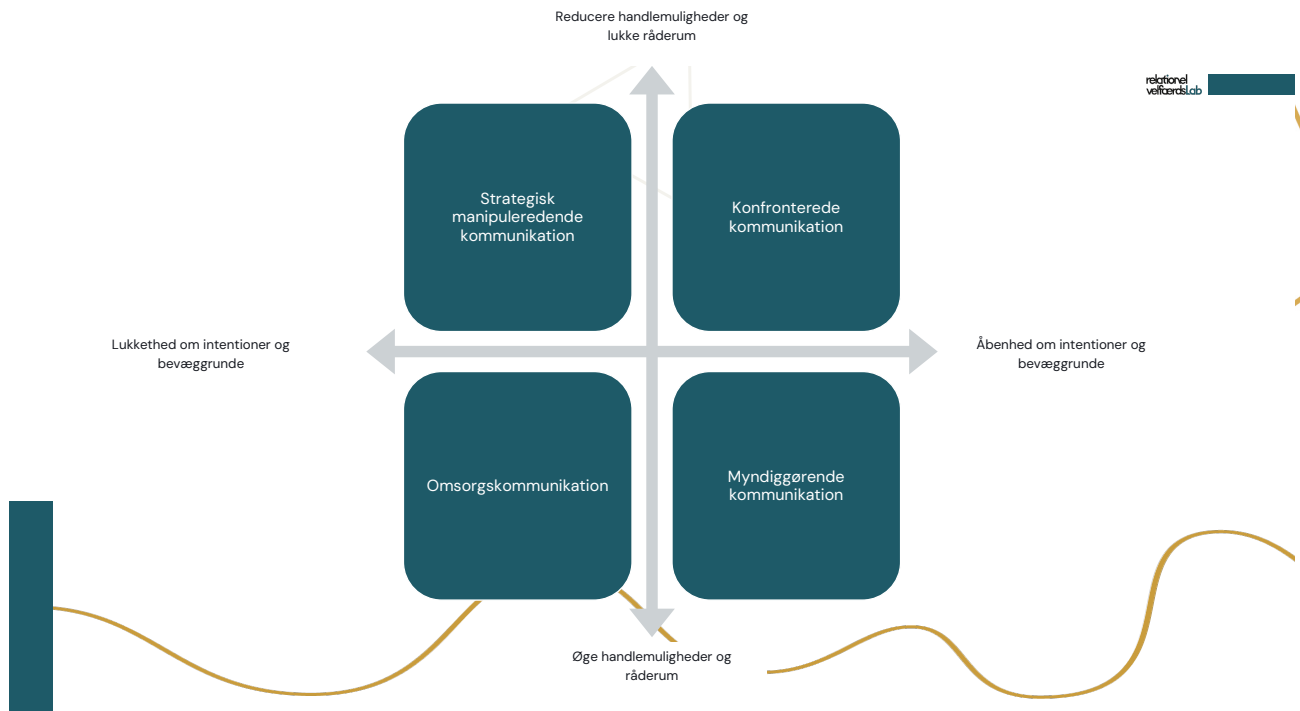
måde at tale på borgerens råderum? Er intentionerne tydelige og tilgængelige – eller skjulte og uforhandlede?

Disse spørgsmål danner afsættet for det følgende afsnit, hvor de to dimensioner udfoldes i fire forskellige kommunikative positioner i socialfaglig praksis.

Fire kommunikative positioner i praksis

Med afsæt i de to dimensioner – råderum og intentionens åbenhed – kan professionel kommunikation forstås som bevægende sig i et felt bestående af fire positioner (se figur 1). Modellen, inspireret af Karl Tomms arbejde med kommunikation som intervention, giver et analytisk greb til at iagttage, hvordan professionelle gennem deres måde at kommunikere på enten åbner eller lukker for borgeres deltagelse, handlemuligheder og mulighed for at blive til som aktører i eget liv.

Figur 1: 4 kommunikative positioner i social arbejde

I det følgende vælger jeg imidlertid ikke først og fremmest at definere positionerne teoretisk. I stedet lader vi borgernes stemmer træde frem som det primære afsæt for forståelsen. Gennem deres beskrivelser af konkrete møder med velfærdssystemet bliver det muligt at få øje på, hvordan de forskellige kommunikative positioner erfares – ikke som abstrakte kategorier, men som levede konsekvenser.

Dette valg er ikke tilfældigt. Som Gergen peger på, opstår mening og identitet ikke i individet alene, men i relationelle processer, hvor vi gennem sproget koordinerer vores forståelser af os selv og hinanden (Gergen, 2009). Når vi derfor undersøger kommunikation gennem borgernes erfaringer, får vi adgang til de konkrete måder, hvorpå bestemte former for sprog og samspil åbner eller lukker for deltagelse.

Det er netop gennem disse erfaringer, at positionernes betydning bliver tydelig: hvordan bestemte måder at kommunikere på ikke blot former beslutninger, men også skaber bestemte muligheder for at være borger – for at kunne tage ordet, blive hørt, tage ansvar eller trække sig tilbage. I forlængelse af Rorty kan dette forstås som et spørgsmål om, hvilke sproglige horisonter der stilles til rådighed for mennesker, og dermed hvilke måder de kan blive til på gennem det konkrete sprog vi anvender til at beskrive os selv, andre og vores tilstedeværelse i verden.

Modellen kan således læses som en analytisk sammenfatning af noget, der allerede er til stede i praksis. Borgernes fortællinger giver os adgang til de forskelle, der gør en forskel – og peger samtidig på de positioner, de inviteres ind i gennem mødet med professionelle. Dermed bliver analysen ikke blot en beskrivelse af kommunikation, men en undersøgelse af de relationelle og sproglige vilkår for menneskelig tilblivelse i velfærdspraksis.

Strategisk manipulerende kommunikation

(lukket intention – reduceret råderum)

Position for borgeren: hensynsfuldhed med underdanighed

“Der blev truffet beslutninger om mig, som jeg ikke kunne forstå, og som jeg heller ikke kunne se mig selv i. Det var som om, samtalen bare var noget, vi skulle igennem, men at det egentlige allerede var besluttet. Og selvom det handlede om mit liv, så føltes det ikke som noget, jeg havde indflydelse på.”

I denne position er intentionerne lukkede, og kommunikationen bruges til at styre retningen uden reel forhandling. Som Tømm understreger, er kommunikation aldrig neutral – den former de systemer, den indgår i (Tømm, 1987). Her sker denne formning uden gennemsigtighed.

“Jeg kunne mærke, at de havde en løsning, de gerne ville have mig til at acceptere, men jeg vidste ikke hvorfor. Og jeg vidste heller ikke, hvordan jeg skulle sige imod, fordi det var dem, der havde magten til at træffe beslutningerne.”

Den position, der tilbydes, er en, hvor hensynsfuldhed – det at samarbejde og tilpasse sig – kobles med underdanighed. Borgerens mulighed for at fremtræde som selvstændig stemme reduceres, og det bliver uklart, hvordan man legitimt kan være uenig.

Konfronterende / transparent styring

(åben intention – reduceret råderum)

Position for borgeren: samtykke med føjelighed

“Jeg fik forklaret, hvorfor tingene var, som de var, og hvad reglerne var. Og det var egentlig rart at forstå det. Men det ændrede ikke på, at det stadig var dem, der bestemte, og at jeg ikke havde så meget at skulle have sagt.”

Her er der åbenhed om vilkår og intentioner. Borgeren gives adgang til at forstå beslutningerne, men ikke nødvendigvis til at påvirke dem.

“Det var mere ærligt, end jeg havde oplevet før, fordi de faktisk sagde, hvad de tænkte og hvorfor. Men samtidig var det stadig sådan, at der var nogle ting, der bare skulle ske, uanset hvad jeg mente om det.”

Den position, der tilbydes, er samtykke – men et samtykke tæt knyttet til føjelighed. Borgeren kan forstå og acceptere, men ikke nødvendigvis handle ind i situationen som medskaber. I et rortyansk perspektiv gives der adgang til forklaringer, men ikke til at udvikle nye beskrivelser, der kunne ændre retningen.

Der opstår dermed en afgørende forskel mellem at være informeret og at være deltagende.

Omsorgsfuld kommunikation

(lukket intention – udvidet råderum)

Position for borgeren: vækst med afhængighed

“Jeg kunne godt mærke, at de ville mig det godt. De var søde, og de prøvede at hjælpe. Men det var stadig deres måde at gøre det på. Det var ikke noget, vi fandt ud af sammen – det var noget, jeg fik tilbudt.”

Her udvides handlemulighederne, men uden åben forhandling af intentioner og retning. Hjælpen gives med gode intentioner, men uden at borgeren nødvendigvis bliver inviteret ind i den meningsskabende proces.

“Hvis jeg bare sagde ja og tog imod det, der kom, så gik det hele lettere. Så blev der taget hånd om mig. Men jeg begyndte også at miste fornemmelsen for, hvad jeg selv egentlig ville, fordi jeg ikke rigtig blev spurgt om det.”

Det skaber en position, hvor borgeren kan udvikle sig – men i en form, der er tæt knyttet til afhængighed af den professionelle.

“Man lærer lidt, at det er bedre bare at acceptere det, der bliver sagt. Og så mister man stille og roligt troen på, at ens egen stemme betyder noget.”

Set i lyset af Gergen bliver problemet her ikke fravær af relation, men en relation, hvor meningsskabelsen i høj grad forbliver asymmetrisk. Omsorgen er reel, men den begrænser muligheden for at udvikle en selvstændig stemme.

Bemyndigende samskabende kommunikation

(åben intention – udvidet råderum)

Position for borgeren: frigørelse med autonomi

“Når jeg bliver mødt på den måde, hvor vi faktisk taler sammen, så gør det noget ved mig. Jeg begynder selv at tage mig selv mere alvorligt, fordi jeg kan mærke, at det, jeg siger, faktisk bliver lyttet til.”

I denne position skabes et fælles undersøgelsesrum, hvor intentioner er åbne og til forhandling, og hvor handlemuligheder udvikles i dialog. Her realiseres det, Tømm beskriver som kommunikative interventioner, der åbner nye muligheder for forståelse og handling.

“Det ændrer hele oplevelsen af mødet, når jeg ved, at jeg er der for at blive hørt, og ikke bare for at få noget at vide. Så bliver det en samtale, hvor vi prøver at finde ud af tingene sammen.”

Den position, der tilbydes, er frigørelse med autonomi: Borgeren træder frem som en, der kan definere, vælge og handle.

“Jeg lærte at sætte ord på, hvad der er vigtigt for mig, og hvad jeg gerne vil. Og det gjorde også, at jeg begyndte at tage mere ansvar for mit eget liv, fordi det pludselig gav mening.”

Her bliver det tydeligt, hvordan sproglig deltagelse hænger sammen med selvskabelse i rortyansk forstand: Muligheden for at formulere sig selv åbner også muligheden for at handle anderledes.

“Det føles som om, jeg får mit eget liv tilbage. Ikke fordi de giver mig en løsning, men fordi vi finder den sammen.”

På tværs af positionerne viser der sig et mønster: Det er ikke kun graden af hjælp, der varierer – men den måde, hjælpen former borgerens mulighed for at være til stede som menneske.

Dermed bliver modellen ikke blot et redskab til at analysere kommunikation, men et etisk og relationelt kompas. Spørgsmålet er ikke alene, hvad vi gør, men hvilke sociale verdener vi er med til at skabe gennem vores måder at tale, forstå og handle på – og hvilke muligheder for deltagelse, værdighed og tilblivelse disse verdener stiller til rådighed.

Bevægelser i praksis – fra position til mulighed

Den bemyndigende, samskabende kommunikation fremstår i modellen som et normativt pejlemærke. Det er her, handlemuligheder udvides, intentioner deles, og borgeren træder frem som aktør i eget liv. Men i praksis er denne position ikke altid umiddelbart tilgængelig.

Med afsæt i Karl Tomms arbejde med *interventive interviewing* (Tomm, 1987) bliver det muligt at forstå, hvordan bevægelse mellem positionerne faktisk kan finde sted i praksis. Tomm peger på, at vi må betragte hele den professionelle samtale som en række kontinuerlige interventioner – ikke blot som udveksling af information, men som aktiv formning af den relationelle virkelighed. Som han formulerer det:

“everything an interviewer does and says, and does not do and does not say, is thought of as an intervention”

Det betyder, at vi ikke kan undgå at påvirke den relation, vi indgår i. Spørgsmålet er ikke, *om* vi intervenserer – men *hvordan* vi gør det, og hvilke muligheder det skaber. Samtidig understreger Tomm en pointe, der er central for forståelsen af bevægelse i praksis: At effekten af vores handlinger aldrig kan kontrolleres af os som professionelle. Den afgøres altid i den anden:

“the actual effect of any particular intervention... is always determined by the client, not by the therapist”

Dermed opstår en grundlæggende usikkerhed i praksis. Det, vi gør med en intention om at hjælpe, kan virke begrænsende – og det, vi ikke tillægger betydning, kan få stor effekt. Netop derfor bliver refleksion over egen praksis afgørende.

Strategizing som professionel opmærksomhed

Tomm introducerer begrebet *strategizing* som en grundlæggende rettesnor i arbejdet med mennesker. Strategizing handler om den løbende, ofte tavse beslutningsproces, hvor den professionelle kontinuerligt vurderer:

- Hvad er ved at ske i relationen?
- Hvilken retning er vi på vej i?
- Hvad kunne åbne – og hvad kunne lukke?

Han beskriver det som: "evaluating the effects of past actions, constructing new plans of action, anticipating the possible consequences... and deciding how to proceed." Dermed bliver professionel praksis ikke en lineær anvendelse af metoder, men en kontinuerlig bevægelse mellem iagttagelse, refleksion og handling.

Det indebærer også, at den professionelle må udvikle en særlig sensitivitet over for, hvornår en position i modellen bliver fastholdende. Som Tomm viser gennem egne erfaringer, kan selv tilsyneladende uskyldige spørgsmål komme til at lukke muligheder: "to ask about a problem is to invite its emergence and to affirm its existence" Dermed bliver det tydeligt, hvordan selv små sproglige valg kan være med til at trække praksis i retning af enten åbning eller lukning.

Bevægelse på det generelle niveau

På et organisatorisk og fagligt niveau handler bevægelsen mod en mere bemyndigende praksis om at skabe rammer, hvor denne refleksion kan finde sted.

Det indebærer blandt andet:

- at arbejde eksplicit med intentioner i praksis
- at undersøge, hvilke forståelser der informerer handlinger
- at skabe rum for at drøfte dilemmaer og usikkerhed

En borger beskriver, hvordan faglige forståelser kan få direkte konsekvenser:

“Jeg kan huske, vi havde en studerende, der ikke turde vende ryggen til os, fordi hun havde lært på skolen, at man skulle passe på... man følte sig også virkelig sat i bås.”

Her bliver det tydeligt, hvordan faglig viden ikke blot er neutral – den former relationen og de positioner, der bliver mulige.

Tomm peger i forlængelse heraf på betydningen af, at professionelle udvikler en opmærksomhed på egne valg og deres konsekvenser. Det indebærer også at tage ansvar for sine handlinger som valg – ikke som nødvendigheder: “therapists are continually making decisions on a moment-to-moment basis as the interview unfolds.” Således åbnes der for en praksis, hvor man ikke blot følger systemets logikker, men aktivt kan forholde sig til dem og – hvor muligt – bevæge dem.

Bevægelse i det konkrete møde

I det konkrete møde med borgeren udspiller strategizing sig i de små valg: hvordan vi spørger, hvad vi følger op på, hvad vi lader ligge. En borger beskriver forskellen sådan:

“Når jeg bliver spurgt på den måde, hvor jeg selv skal tænke over, hvad der er vigtigt for mig, så bliver det en helt anden samtale.”

Her bliver spørgsmålet et redskab til at åbne – ikke til at fastlægge. Men bevægelsen mod samskabelse er ikke altid direkte. I nogle situationer må den professionelle begynde i andre positioner:

- skabe tryghed gennem omsorg
- skabe klarhed gennem transparens
- håndtere rammer gennem midlertidig styring

Det afgørende er, om disse positioner bliver stående – eller om de indgår i en bevægelse.

At arbejde med bevægelse over tid

En vigtig erkendelse i praksis er, at nogle borgere ikke umiddelbart inviterer til samskabelse. Nogle har erfaringer med systemet, der gør, at de primært orienterer sig mod at modtage ydelser. Andre møder systemer, hvor rammerne i sig selv reducerer handlemuligheder.

Her kan strategizing tilbyde en hjælp ved at stille spørgsmålet: Hvordan kan vi – skridt for skridt – skabe betingelser for, at en anden form for deltagelse kan opstå?

Det kan indebære:

- at arbejde indirekte med at genopbygge tillid
- at stille spørgsmål, der gradvist åbner refleksion

- at anerkende afhængighed uden at reproducere den
- at invitere til små former for medbestemmelse

Bevægelsen mod bemyndigelse bliver dermed ikke et krav, men en proces.

Strategizing som etisk praksis

Tomm peger i sidste ende på, at professionel praksis altid er et spørgsmål om valg – og dermed om ansvar. Når vi vælger, hvordan vi taler, spørger og handler, er vi med til at forme de muligheder, der opstår for den anden. Derfor bliver det centrale spørgsmål ikke blot, hvad der virker, men: Hvilke muligheder skaber vi?

Bevægelsen mellem positionerne i modellen kan i dette lys forstås som en etisk praksis: en kontinuerlig bestræbelse på at åbne frem for at lukke, at invitere frem for at fastlægge, og at skabe rum, hvor mennesker kan træde frem som deltagere i deres eget liv.

Afslutning – velfærd som noget, vi gør sammen

Relationel velfærd er ikke en metode, der kan implementeres, eller en model, der kan rulles ud. Det er en grundlæggende anderledes måde at forstå velfærd på – fra noget, vi leverer til nogen, til noget, vi skaber med hinanden.

Artiklen har vist, hvordan denne bevægelse kalder på et opgør med forestillingen om velfærd som en transaktion mellem system og borger og i stedet inviterer til en forståelse af velfærd som noget, der opstår i relationer. Det er i mødet mellem mennesker, i de små forskydninger i sprog, opmærksomhed og handling, at nye muligheder bliver til. Som vi har set med afsæt i blandt andet Karl

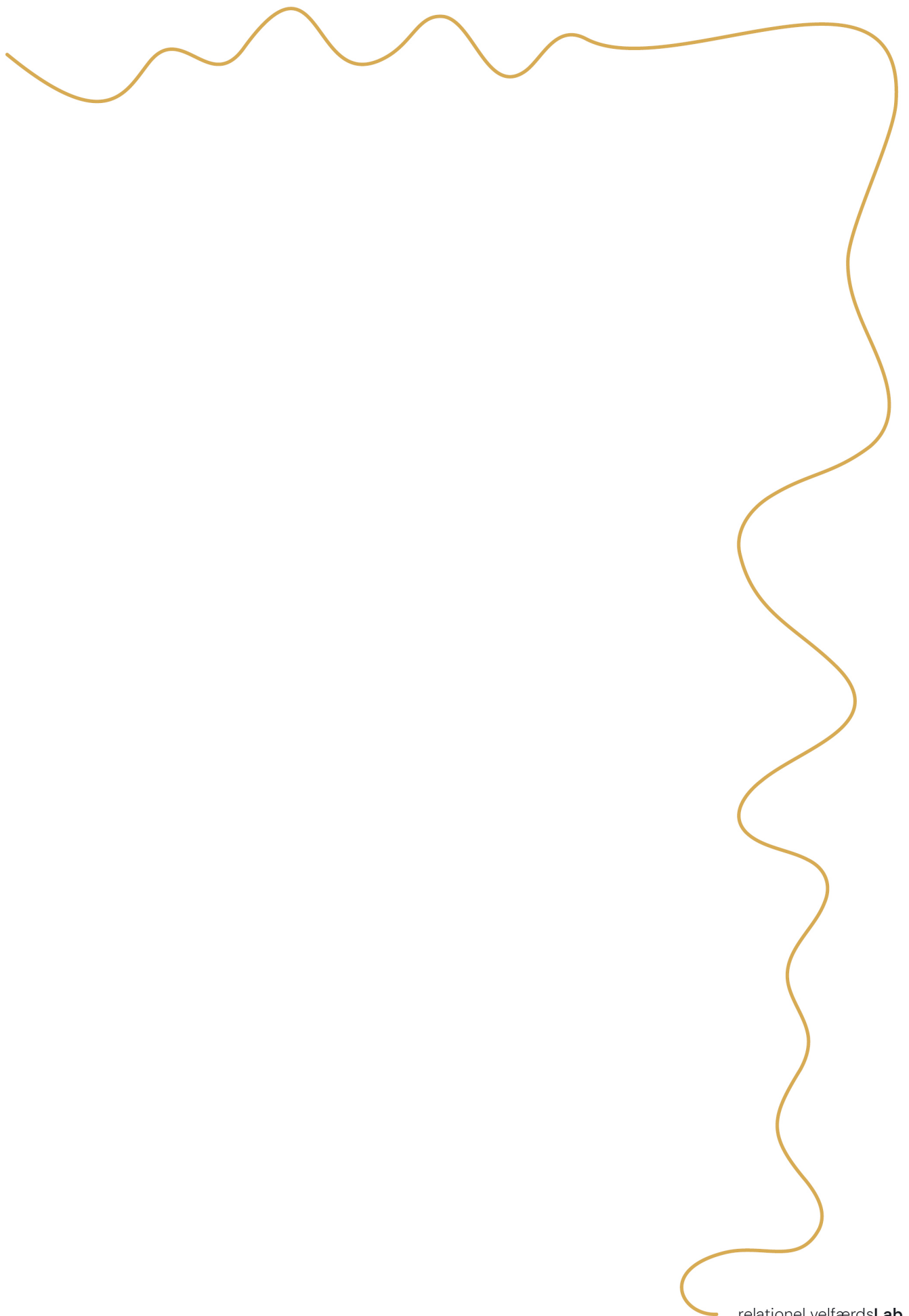
Tomms arbejde, er enhver samtale en intervention – og dermed også en mulighed for at åbne eller lukke for bevægelse.

Det betyder, at forandringen ikke først og fremmest ligger i nye strukturer, men i den måde, vi deltager i hinandens liv på. I den måde vi spørger, lytter, inviterer og responderer. Når vi ændrer vores måde at være i relation på, ændrer vi samtidig de betingelser, som velfærd kan opstå i. I dette perspektiv bliver velfærd ikke noget, der kan opnås, leveres eller sikres – hverken én gang for alle eller gennem stadig bedre løsninger. Velfærd er snarere et metabegreb, der peger på menneskers mulighed for at leve gode liv – at *fare vel* – i og gennem de relationer, de indgår i.

Således ophører velfærd med at være en stabil tilstand, vi kan nå frem til. Den bliver i stedet noget, der kontinuerligt skabes og genskabes i de relationelle processer, vi deltager i. Ikke som en lineær bevægelse mod et mål, men som en løbende tilblivelse, hvor nye muligheder, forståelser og livsformer opstår i samspillet mellem mennesker.

Samtidig kan relationel velfærd ikke reduceres til det nære møde alene. Den fordrer organisatoriske og ledelsesmæssige bevægelser, hvor rammer, styring og faglige logikker understøtter – snarere end begrænser – muligheden for samskabelse. Det handler om at skabe betingelser, hvor forskellighed kan få stemme, hvor ressourcer kan bringes i spil, og hvor løsninger udvikles i fællesskab frem for at blive defineret på forhånd.

Velfærd kan derfor ikke afsluttes. Den kan kun fortsættes. Og netop derfor er dette ikke en afslutning, men en invitation. En invitation til at tage del i arbejdet med at skabe velfærd som noget relationelt, levende og fælles. En invitation til at se vores egen praksis som et sted, hvor nye muligheder kan opstå. Og en invitation til at insistere på, at fremtidens velfærd ikke findes i systemet alene – men i det, vi formår at skabe sammen.

Litteratur

Cottam, H. (2018). *Radical Help: How We Can Remake the Relationships Between Us and Revolutionise the Welfare State*. London: Virago.

Gergen, K. J. (2009). *Relational Being: Beyond Self and Community*. New York: Oxford University Press.

Hornstrup, C., & Storch, J. (2025). *Ledelse på tværs: At opbygge kapacitet til kompleksitet*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Løgstrup, K. E. (1956). *Den etiske fordring*. København: Gyldendal.

Ness, O., & von Heimburg, D. (2020). Relational welfare: A new paradigm for welfare systems. I S. McNamee, M. Gergen, C. C. Borges, & E. Rasera (Red.), *The SAGE Handbook of Social Constructionist Practice* (s. 34–45). London: Sage.

Osborne, S. P., Radnor, Z., & Strokosch, K. (2016). Co-production and the co-creation of value in public services: A suitable case for treatment? *Public Management Review*, 18(5), 639–653.

Pestoff, V. (2019). *Co-production and Public Service Management: Citizenship, Governance and Public Services Management*. New York: Routledge.

Prilleltensky, I. (2020). Mattering at the intersection of psychology, philosophy, and politics. *American Journal of Community Psychology*, 65(1–2), 16–34.

Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rorty, R. (1997). *Philosophy and Social Hope*. London: Penguin Books.

Storch, J., & Hornstrup, C. (2018). Re-imagining the Welfare State: From Systems Delivery to Collaborative Relationship In *The Sage Handbook of Social Constructionist Practice*

Storch, J., & Ness, O. (2016). Relationel identitet: Hvordan professionelle og borgere skaber hinanden som komplementære identiteter. *Kognition & Pædagogik*, 26(100), 42–51.

Tomm, K. (1988a). Interventive interviewing: Part II. Reflexive questioning as a means to enable self-healing. *Family Process*, 26(2), 167–183.

Tomm, K. (1987). Interventive interviewing: Part I. Strategizing as a fourth guideline for the therapist. *Family Process*, 27(1), 1–15.

Tomm, K. (1988b). Interventive interviewing: Part III. Intending to ask lineal, circular, strategic, or reflexive questions? *Family Process*, 27(1), 1–15.

Tomm, K. (1992). *The therapist's conceptual orientation: A contemporary perspective*. Upubliceret manuskript, University of Calgary.

Torring, J., Sørensen, E., & Røiseland, A. (2019). Transforming the public sector into an arena for co-creation: Barriers, drivers, benefits, and ways forward. *Public Management Review*, 21(6), 795–825.